

AMERIKAI PRÓFÉCIA

MOLNÁR Tamás: *Amerikanológia. Győzhet-e a planetáris modell?*

Fordította: S. KIRÁLY Béla. MMA, Budapest, 2022. 176 oldal, 2800 Ft

Amerika – a földrész, az ország, a birodalom – mindig is lenyűgözte az európai értelmiséget, akkor is, ha újkori primitíveknek vagy éppen modern újvilágiaknak tartották lakóit. Ennek Hegel és Goethe egyszerre adott hangot. Előbbi berlini katedróján mondta azt az 1820-as évek második felében, hogy „Amerika a jövő országa, ahol azok a korok, amelyek még előttünk állnak, a világtörténelem lényegéként tárják föl magukat. [...] Ez a vágyak földje mindazok számára, akik megunták a régi Európa történelmi lomkamráját” (*Előadások a világtörténet filozófiájáról*). Utóbbi pedig ennél is egyértelműbben fogalmazott *Az Egyesült Államokhoz* (1827) című versében, Fodor András fordításában, a következők szerint:

Amerika, könnyebb dolgod,
mint a vén Európának,
nincs sok bazaltból épült tornyod,
omló falú várad.
Időd elevenjét
Nem dúlta fel soha
A sok céltalan emlék,
Hasztalan vita.

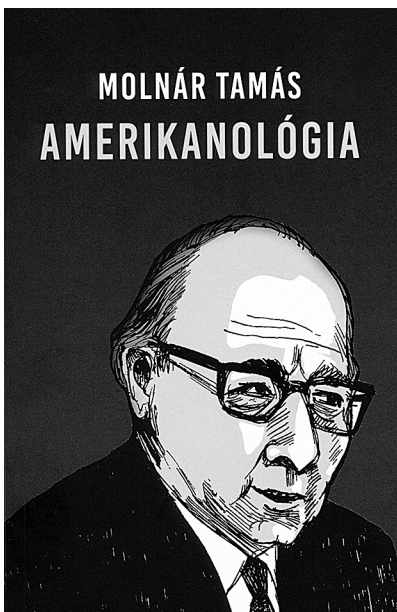
Múlt nélküli, egyetemes projekt tehát, amely az ókor és a középkor kihagyásával, rögtön a modernitás talaján születik! Pontosan amiatt áramlottak nemzedékről nemzedékre az óceánon túlra utazók és kereskedők, filozófusok és kalandorok, hogy kikémléjék Európa jövőjét, amelyet az Egyesült Államok jelenében igyekeztek tetten érni. Mintha a hegeli *Weltgeist* nyugatról vándorolna kelet felé, fordítva téve meg az első európai telepések hajóútját. S valóban: az amerikai hadsereg 1917-ben és 1944-ben is partra szállt Franciaországban, s mindkétszer alaposan megváltoztatta az Óvilágot. Az Amerikáról szóló politikai útinaplók műfajában máig legnagyobb hatással Alexis de Tocqueville műve, *A demokrácia Amerikában* bír, amely

két kötetben jelent meg, 1835-ben, illetve 1840-ben. A könyv már 1841–43-tól olvasható volt magyarul, Bölöni Farkas Sándor *Utazás Észak-Amerikában* című útirajza azonban megelőzte, 1834-ben jelenve meg Kolozsvárott. Ők egyébként akár találkozhattak is volna, hiszen 1831 őszén mindketten a keleti parton tartózkodtak. Százötven évvel később egy másik francia, Jean Baudrillard pedig a nyugati parton szerzett tapasztalatai alapján írta, hogy itt megtalálta „a társadalom eljövendő és végbement katasztrófáját”, vagyis a szimuláció hiperrealitását (*Amerika*. 1986).

Amerika az 1630-as évek óta az „első új nemzet” (Saymour Martin Lipset) volt, amely azonban az 1950-es évekbeli *good old days* óta jelentősen átalakult, és ez a világban betöltött szerepe folytán máig tartó globális következményekkel jár. Ami az Egyesült Államokon belül történt, azt jól demonstrálja a *Texasi láncfűrészes mérsárlástól* (1974) az *Amerikai pszichógiáig* (1991) megtett út, vagy az olyan könyvcímek sora, amelyek az „egydimenziós ember” születését (Herbert Marcuse), majd az „önimádat társadalmának” létrejöttét (Christopher Lasch), végül az „amerikai elme bezárulását” (Allan Bloom) hirdették. Amerika

hidegháborús győzelmével ez a válságirodalom lekerült a napirendről, mert úgy hitték, hogy bekövetkezett a „történelem vége”. Ez a hegeli ihletésű frázis először 1989 diadalittas nyarán elhangzott el Francis Fukuyama szájából, és azt jelentette, hogy elkészült a világtörténelem nagy öntőformája, egy globális *melting pot!* S azóta „Amerika mint fikció uralja a világot” (Jean Baudrillard).

Molnár Tamás (1921–2010) eredetileg 1991-ben franciául írott *Amerikanológia* című könyve bő harminc évvel később anyanyelvén is megjelent. Ez

nemcsak az Amerikáról szóló konzervatív, ráadásul a témára vonatkozó legkiválóbb frankofon hagyományokat folytató válságirodalmat gyarapítja, hanem az egypólusú világrend felsejlésekor – éppen a New World Order Bush elnök általi bejelentésének évében megjelenve – alcímében a „planetáris modell” győzelmét is megkérdőjelezi. Molnár a II. világháború utáni rövid belgiumi tartózkodás után maga is az Egyesült Államokban élt, ledoktorált a Columbia Egyetemen, és az amerikai konzervatív reneszánsz alapszerzőjévé vált. De évente huzamosabb ideig Franciaországban tartózkodott, majd 1991-től kezdve rendszeresen hazajárt Magyarországra. Élete végén a virginiai Richmondba, a Konföderáció egykori fővárosába költözött, ott is hunyt el.

Molnár Tamás ebben az esszéisztikus formában megírt röpiratában javaslatot tesz a kremlinológia amerikanológiára való lecserélésére, mondván, 1989–91-től az amerikai típusú modernitás fog érvényesülni, amely a hidegháborúban legyőzte a modernség szovjet verzióját. Nem csupán geopolitikai, hanem történetfilozófiai kérdés, hogy mindkettő elvadult európai termék, amelyek 1917 és 1991 között satuként fogták közre, méghozzá szó szerint jobbról-balról, a klasszikus értékeket képviselő kontinenst. 1991-től megállapítása szerint azonban vitathatatlanul az amerikai változat fog diadalmaskodni, amely a nagy európai hármast, azaz az állam, az egyház és a civil társadalom közül az utóbbit priorizálja (lásd bővebben erről írott könyvét: *Liberális hegemonia*. 1993). Amint írja: „A »liberális civil társadalom« receptjének főszakácsa az Egyesült Államok. Mindenekelőtt azért, mert polgárai más rendszereket [...] nem ismertek, másrészt pedig azért, mert ők a puritanizmus sajátos fejlődését és logikáját követték.” Az itt kialakult amerikai berendezkedésről lesújtó képet fest, és a „szekularizált puritanizmus” által kialakított materialista–hedonista fogyasztói társadalomként kritizálja, amely sem az állam magasabb rendű keretét, sem az egyház lelki hatalmát nem tűri meg. A vertikális európai rend helyett pedig horizontális expanzió válósít meg: Wallmart és demokráciaexport.

Az Egyesült Államok társadalmi–gazdasági világát emiatt sajátos ideológiának tartja, amely „a képletek képlete, a modellek modellje”, közkeletű nevén az *American way of life*. Komoly európai társadalompolitikai, sőt történetfilozófiai problémának nevezi, hogy miután „az Egyesült Államok napjainkra kisajátította magának a »nyugati társadalom« fogalmát”, az 1945 és 1989 közötti katonai megszállásnak és kulturális jelenlétének köszönhetően „Nyugat-Európa [...] amerikai befolyás alatt már átalakult egy télosz nélküli társadalommá”. Mindez – a más természetű, szovjetek okozta súlyos problémák mellett – legalább a Vasfüggönytől keletre nem volt jellemző, így Molnár úgy érezte, hogy amikor majd „valódi csatátér körvonalazódik a következő évtizedek látóhatárán az amerikai típusú liberális felfogás, illetve a nemzeti fel-

Nem leszünk gyarmat – A Francia Kommunista Párt „Franciaország nem kolónia” feliratú plakátja az amerikai befolyás ellen, 1950 körül (Wikimedia Commons)

fogás között”, akkor az itteni „népek az elnemzetietlenítésükre irányuló liberális erőfeszítéssel szemben megálljt mondanak”. Ismételjük meg: mindezt 1991-ben rögzítette!

De zavarba ejtők azok a sorai is, amelyek már harminc évvel ezelőtt a cigarettázás amerikai üldözéséről, a szexuális zaklatás elleni ottani kampányokról, a transzneműség ideológiájáról, vagy arról szólnak, hogy Washington „egy NATO-sított földrészt akar itt látni, amely az atlantizmusnak hódol”. A *woke*-hullám, a Pride-hónap és az amerikai nyomásra meghozott oroszellenes embargók évadján ez különösen kísértetiesen hangzik. A hidegháború idején úgy tűnt, hogy a szovjet befolyási övezet európai növekedése ellen üresen szónoklók és az amerikai katonai–kulturális aspirációk ellen nagyhangon tiltakozók valójában csak *a másik* nagyhatalom térnyerését nézték rossz szemmel, s csupán helyi komprádorai voltak a különféle „szép eszmékbe” (békemozgalom, helsinki folyamat, leszerelés, nyitott társadalom) csomagolt imperialista szándéknak. Ezzel szemben az Európához képesti „tér idegen hatalmak intervenciók tilalmát” (Carl Schmitt) a magyar katolikus filozófus keleti és nyugati irányban *egyaránt* megfogalmazta. Azt írta, hogy „a jobboldal legfontosabb történelmi feladata [...] hogy védje a nemzeti érdekeket. Már nem a Moszkvából irányított nemzetközi marxizmus ellen kell küzdenie, hanem [...] az ezerfejú liberális kapitalista internacionáléval szemben”. Pontosan ez a feladatunk.

BÉKÉS MÁRTON